
РОЗДІЛ II

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ У ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

УДК 373.5.091.2:[37:004](043.3)

Світлана Меркулова,
м. Київ

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ТА ЗАСОБИ І ТЕХНОЛОГІЇ ЇЇ ПЕРЕДАЧІ ЦІЛЬОВІЙ АУДИТОРІЇ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗНЗ

В статті розкривається суть різних джерел інформації про вчителів, засоби та технології передачі цієї інформації цільовій аудиторії – старшокласникам загальноосвітніх навчальних закладів з урахуванням сучасних форм подання інформації. Серед джерел інформації про педагогічну професію виділяються особисто-групові контакти, які поділені на п'ять видів залежно від носіїв вищезгаданої інформації.

Ключевые слова: інформація про педагогічну професію, процес педагогічної орієнтації старшокласників ОУЗ, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційне простір, інформаційний потік, джерело інформації, способи та технології передачі інформації цільовій аудиторії.

Different sources of information devoted to pedagogical profession, means and technologies of its transmission to the target audience – senior pupils in secondary schools with taking into account modern forms of its transmission are uncovered in the article. Personal group contacts, selected in the article, are divided into five types due to the sources of the information about pedagogical profession.

Key words: information about pedagogical profession, process of pedagogical orientation of senior pupils in secondary schools, informative-communicative technologies, information space, information flow, source of information, means and technologies of information transmission to the target audience.

Складність організації педагогічної орієнтації старшокласників на педагогічну професію у сучасному суспільстві виявляється у відсутності належної інформації про неї. Основним джерелом інформації про вчителів є мас-медіа (телебачення), тому те, що показують на екранах телевізорів вважається достатнім для знання про педагогічну професію. Часто інформація про вчителів, що подається у ЗМІ, пов'язана з конфліктними ситуаціями, а серіали, що певним чином пов'язані з висвітленням діяльності ЗНЗ або педагогічної професії, у більшості випадків подають інформацію про вчителів як про негативну особистість або, іноді, як кримінальну. Насправді ж джерел інформації про педагогічну професію набагато більше та містить вона позитивні враження від педагогічної діяльності, висвітлює досягнення вчителів, розкриває нові цікаві грані педагогічної професії. Отже, метою нашої статті стало теоретичне обґрунтування та висвітлення

практичної цінності різних джерел інформації про педагогічну професію. Відповідно до мети визначено наступні задачі: 1) проаналізувати джерела інформації про педагогічну професію; 2) визначити засоби передачі інформації цільовій аудиторії; 3) обґрунтувати використання сучасних технологій передачі інформації про педагогічну професію.

Теоретичним надбанням нашого дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних учених з питань профорієнтації старшокласників та налагодження постійного інформаційного поля передачі інформації про педагогічну професію та використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій Д. Барнетта, Р. Бендлера, О. Виговської, Н. Волкової, Д. Гранка, Ч. Джейкобса, І. Дичківської, Р. Ділтса, В. Доротюк, Л. Калініної, С. Литвинової, Д. Манна, О. Мармази, В. Мельник, С. Моріарті, Н. Морзе, Н. Ничкало, Ф. Ньюмена, В. Олійника, Н. Платонова, М. Піддячого, А. Разумовської, Р. Річі, З. Рябової, В. Семиченко, Е. Серновіца, Т. Сорочан, М. Тименка, В. Трайнева.

Згідно з особливостями управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ із застосуванням ІКТ, нами досліджено таку умову, як вибір форми педагогічної орієнтації старшокласників із урахуванням впливу сучасного інформаційного суспільства на педагогічну діяльність. У процесі дослідження було виявлено, що форми профорієнтації, що вважалися інноваційними наприкінці ХХ ст., умовно можна поділити на 5 груп.

1. Факультети майбутніх учителів. Школа юного педагога. Школа майбутнього вчителя.
2. Школи юних математиків, фізиків, хіміків, біологів, істориків тощо. Літні та заочні фізико-математичні школи. Мала академія наук України.
3. Психолого-педагогічні факультативи. Університет педагогічних знань для старшокласників. Педагогічні клуби (клуб «Юний педагог»).
4. Педагогічні класи.
5. Педагогічні олімпіади.

Необхідно зазначити, що ці форми професійно-педагогічної орієнтації старшокласників сприяли налагодженню системи їхньої підготовки до свідомого вибору професії вчителя. Проте, на початку ХХІ ст. в умовах глобалізації та інтернаціоналізації суспільних процесів, формування мультикультурного інформаційного простору, а також розвитку ринкових відносин основна увага зосереджується на комунікаційних процесах та різних видах комунікацій у системі освіти.

Наслідком запровадження сучасних комунікаційних форм професійно-педагогічної орієнтації старшокласників стає створення постійно працюючого інформаційного простору, що визначається залежно від інтересів та нахилів учнівської молоді [4].

Основну роль у цьому процесі відіграє інформація про педагогічну діяльність та учительську професію, що містить елементи *організаційно-управлінського, комунікативного, психологічного, інтелектуального* впливу та забезпечує формування цілісного, об'ємного образу сучасного вчителя. При цьому нами враховано, що один і той самий зміст інформації може по-різному сприйматися та впливати на її засвоєння, залежно від того, яким способом інформація дісталась до учня.

Розглянемо джерела інформації та засоби і технології передачі цієї інформації цільовій аудиторії – старшокласникам ЗНЗ. Серед таких джерел інформації про учительську діяльність можна назвати:

- 1) періодичні видання;
- 2) навчальну інформацію, що виходить від учителя;
- 3) заходи професійно-педагогічної спрямованості;
- 4) художньо-публіцистичну літературу;
- 5) документальні, науково-популярні та художні фільми;
- 6) персонально-групові контакти.

Необхідно більш конкретно проаналізувати кожне із джерел інформації про професію вчителя у сучасному інформаційному просторі.

Періодичні видання. Ми користуємося позицією, що сучасні старшокласники рідко користуються інформацією з друкованих періодичних видань, рівнем їхніх інтересів є Інтернет-простір. Щоб не допустити втрату значної кількості інформаційного потоку, необхідно визначити перелік періодичних видань в електронному вигляді (видання, які мають електронний дублікат, розміщують на сайті видання чи в електронних бібліотеках). Це дозволяє інтенсивно опрацювати педагогічну термінологію, формувати в учнів світ педагогічної реальності.

Важливою умовою використання періодичної преси, як джерела відомостей про професію вчителя, та прискорення руху цієї інформації є активна участь учнів у її створенні та повідомленні іншим учасникам навчально-виховного процесу. Це може бути пов'язано з підготовкою та проведенням диспутів, конференцій, оглядів знань, усних педагогічних журналів, педагогічних вечорів, вікторин тощо, що дозволить кожному виступити у бажаній ролі: лектора, опонента, оглядача, психолога, вчителя, реалізуючи особистісні резерви.

Таким чином, періодичні електронні видання, як джерело інформації про вчительську діяльність, мають практичну значущість для сприяння досягнень культури педагогічної діяльності, формування уявлень про педагогічний простір, орієнтації на створення духовної культури, яку несе вчитель. Яскраві, насичені педагогічними фактами матеріали періодичної преси сприяють розвитку самосвідомості й активності учнів, вихованню їх професійно-педагогічних мотивів, допомагають у свідомому виборі професії.

Важливо зазначити, що робота з періодичною пресою педагогічного змісту передбачає не просто кількісне зростання інформації, а й розвиток в учнів умінь аналізувати її, співвідносити з учительською діяльністю та собою. Це сприяє розвитку педагогічного мислення. Керівництво процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ для організації постійного інформаційного забезпечення процесу педагогічної орієнтації має визначити відповідальних за вчасне інформування старшокласників про новинки періодичних електронних видань та розсилку посилань на адресу вищезазначених джерел у соціальних мережах або SMS.

Навчальна інформація. У дослідженні нами враховано, що у навчальному процесі інформація про вчительську діяльність реалізується через знання, що вчитель передає відповідно навчальному матеріалу. У зазначеному контексті провідну роль відіграє змістовий аспект навчальної інформації (розуміння, значущість), оскільки функціонування основного відношення до навчання залежить від нього. Учитель, як носій інформації про власну діяльність, надає її за допомогою словесного розкриття та демонстрації прикладами. При цьому він komponує змістову складову навчальної інформації про педагогічну професію як нові знання, що переплітаються із життєвими уявленнями. Важливої значущості у формуванні образу вчителя має курс «Введення в педагогічну професію», де визначено стандарти програми навчання у педагогічних класах. Забезпечуючи викладання цього курсу у педагогічних класах, учитель є носієм інформації про його соціальні цінності діяльності, професійну етику, компетентність, педагогічну майстерність, способи емоційної саморегуляції, культурологічної спрямованості діяльності минулого й сьогодення.

Необхідно зазначити, що у зв'язку з появою сучасних засобів комунікації переведення навчально-педагогічної інформації у ціннісно-суб'єктивну позицію починається із взаємодії учнів, як цільової аудиторії, яка сприймає цю інформацію за допомогою методів пізнавальної діяльності та реагує на неї. Однак для активної участі у вищезазначеній комунікації старшокласники мають бути підготовленими. За цієї умови вчитель має

забезпечити таке планування практичних занять, щоб вони містили роботу із термінологічним словником, цитування, реферування матеріалу про педагогічну діяльність, аналіз та узагальнення якостей ідеального вчителя, відображення змісту категорій, що вивчаються, роботу з періодичною пресою, першоджерелами тощо. Учні охоче розкривають рубрику «про ідеального вчителя» або «чого не повинно бути у шкільній практиці», описуючи випадки з власного досвіду. Від учителя залежить наскільки вміло старшокласники зможуть писати твори на педагогічну тематику. Їм пропонуються теми: «Випадок у навчальному закладі», «Коли я буду вчителем», «Мій улюблений вчитель». Результат написання тематичного реферату чи доповіді буде залежати від інформації, яку учні отримають від учителя про педагогічну діяльність [3].

Окрім того, навчально-педагогічна інформація повинна співвідноситись з освітніми стандартами. Тому навчально-педагогічну інформацію, що надходить від учителя, необхідно переформатувати відповідно до сучасних вимог, тобто, забезпечити демонстрацію інформації медіа-засобами. Серед них: медіа-презентації, навчальні фільми, аудіо супровід, інтерактивні дошки тощо. Завданням управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників стає знаходження спонсорів для забезпечення обміну педагогічною інформацією, у т. ч. організувати курси підвищення кваліфікації для вчителів ВНЗ із застосування мультимедійних технологій у зазначеному процесі [4].

Заходи орієнтаційно-педагогічного змісту. На основі проведеного аналізу наукових джерел можна вважати, що класична модель, в основі якої міститься концепція засвоєння знань, умінь та набуття навичок, вичерпала себе у педагогічній практиці. Відбувається процес становлення нових освітніх парадигм, основу яких становить не пристосування особистості до виконання окремих соціальних функцій, а цілісний розвиток особистості, готової до універсальної діяльності; не збагачення поглядів непотрібною інформацією, а духовно-моральний розвиток. Це потребує постійного розширення орієнтаційного поля навчально-пізнавальної діяльності. У такому контексті джерелами інформації про вчительську діяльність у педагогічних класах можуть бути бесіди, лекції, вечори, фестивалі, конкурси творчих робіт, брейн-ринги, квести, екскурсії у педагогічні ВНЗ тощо.

Разом з тим, посилення уваги до професії вчителя відбувається за рахунок розширення знань про педагогічну діяльність, надання можливості старшокласникам висловити судження про вчителя. Ефективну дію мають проведення педагогічних вечорів, присвячених професії вчителя. До їх проведення залучаються вчителі, ветерани вчительської діяльності, науково-педагогічні працівники ВНЗ, які можуть викликати професійну зацікавленість під час обговорення.

Диспути за різною педагогічною тематикою, перенесені в Інтернет-простір (в соціальні мережі) також дозволяють учням викласти власні погляди на педагогічну діяльність, відверто висловити ставлення до значущості професії «вчитель». Тематика таких диспутів є довільною: «Педагогічне покликання! Чи у всіх воно є?», «Чи є ім'я тобі, вчитель?». Такі форми діяльності, окрім профорієнтаційної мети, виконують функцію «інформаторів» про професію вчителя та інформують учнів про діяльність вчителя. Наприклад: «Що ми знаємо про професію вчителя?», «Романтика і труднощі педагогічної професії», «Культура мови майбутнього вчителя» тощо.

Художньо-публіцистична література. Одним із важливих джерел розвитку в учнів старших класів професійного інтересу і професійної освіченості є художньо-публіцистична література. Обговорення окремих творів або групи творів того чи іншого автора про вчителів, навчальний заклад, автобіографічних книг про видатних вчителів і педагогічних есе допомагає учням старших класів отримати додаткові знання про вчительську діяльність.

Література про вчителя написана багатьма авторами: Ф. Гोनоблін «Книга про вчителя», С. Єгерський «Покликання» (про педагогічну майстерність), Л. Кабо «Жив на

світі учитель», В. Сластьонін «Особистість і моя професійна компетентність учителя», В. Сухомлинський «Моя педагогічна віра», «Розмова з молодим директором школи». Твори А. Макаренка «Педагогічна поема», «Прапори на баштах», В. Сухомлинського «Серце віддаю дітям», А. Горбачова «Сільська вчителька», В. Тендрякова «Весняні оборотні», А. Белкіна «Ситуація успіху» містять палітру порад щодо педагогічної діяльності, розкривають гуманістичну концепцію педагогічної праці вчителя, описують високоморальні якості особистості вчителя та надають морально-пізнавальну оцінку діяльності вчителя.

Отже, цінність педагогічної інформації у художньо-публіцистичній літературі, як джерелах інформації про учительську діяльність, полягає в тому, що вони містять пізнавальну та виховну значущість, дозволяють орієнтуватися на ідеал, еталон учительської професії.

Документальні, науково-популярні та художні фільми. Не менш важливим джерелом інформації про професію вчителя є також документальні, науково-популярні та художні фільми про діяльність видатних педагогів, учителів, шкільне життя, проблеми дитячого середовища тощо. Це такі фільми та серіали, як: «Щоденник директора школи», «Доживемо до понеділка», «Канікули», «Пацани», «Учитель співів», «Закрита школа», «Ранетки», «Кадети», «Вчителі» тощо, що психологічно впливають на учнів, викликають у них різні емоції та почуття, допомагають розпізнати позитивні та негативні наслідки дій учителів у різних ситуаціях. Отже, фільми є багатим матеріалом для ознайомлення з педагогічною професією в емоційно пережитій формі, що допомагають усвідомити правильність обраної професії.

Для забезпечення інтересу до такого роду інформації управлінська команда має допомогти в організації створення власних фільмів про вчительську діяльність відповідно до виховних заходів ЗНЗ та у проведенні конкурсів короткометражних фільмів про учителів, їхній життєвий та професійний шлях, або тематичні конкурси художніх короткометражних фільмів за участі старшокласників у ролі учителів.

Персонально-групові контакти. У виборі джерел інформації про учительську діяльність значну роль відіграють персонально-групові контакти, що містять: заняття-зустрічі, комунікативні години, круглі столи, диспути, конференції тощо. У процесі їх проведення відбувається передача досвіду як носія інформації, так і учня, що сприяє утворенню життєвих уявлень та бажання пізнати ще більше. Спілкування з носіями інформації про педагогічну діяльність (комунікаторами організаційно-персонально-групових контактів) постає одним зі способів підвищення педагогічної культури, розвитку інтересу до вчительської діяльності. Досвід підтверджує, що спілкування з носіями педагогічної культури, учителями-новаторами, учителями-методистами є важливим і має та педагогічний потенціал (*виховний, освітній, розвивальний*), а також надає інформацію про діяльність вчителя, інноваційні ідеї, сучасні психолого-педагогічні проблеми, що значно підвищують їхній інтерес до педагогічної діяльності [5].

Важливо зазначити, що персонально-групові контакти можуть здійснюватися через носіїв інформації, які потрібно поділити на п'ять груп.

До першої групи відносимо носіїв інформації, що не мають відношення до педагогіки, але сприяють її розвитку та мають здібності створити педагогічну картинку реальності. Педагогічна значущість таких контактів полягає в тому, що вони надають учням можливість зробити запит інформації, узгодити її. При цьому необхідно врахувати, що вчитель зобов'язаний надати інформаційно-консультативну допомогу у відборі та презентації матеріалу.

До другої групи може бути віднесено носії педагогічної інформації, що мають зацікавленість до професії вчителя, вихователя. Спілкування з такими носіями педагогічної інформації збагачує знання учнів не первинною, а трансформованою та інтерпретованою інформацією, відповідно до розуміння такого носія.

До *третьої групи* ми відносимо персонально-групові контакти, де носії є високого рівня знань, люблять власну професію, здібні в яскравих та емоційних образах подати наукову картинку освітнього процесу. Контакти з такими вчителями, творцями своєї справи, значно підвищують інтерес до професії вчителя та мотивують до педагогічного пізнання.

До *четвертої групи* віднесемо старшокурсників, які здатні в образній формі подати майбутню професію через враження про власну педагогічну практику, доведення до відома аудиторії результатів курсового чи дипломного дослідження.

До *п'ятої групи* зараховуємо вчителів, які є носіями норм, еталонів, взірців спілкування, взаємодії, мислення та рефлексії. Ця група містить носії з різними позиціями в освіті: вчителі, психологи, управлінці та ін. Реальність такого спілкування, можливість входження в нього є сильним мотивом до учительської діяльності.

Необхідно взяти до уваги те, що педагогічні можливості організації персонально-групових контактів передбачають реалізацію освітніх, розвивальних і стимулюючих функцій: розширення педагогічного світогляду; емоційно-почуттєве сприйняття ціннісних орієнтацій професії вчителя; розвиток позитивного емоційно змалюваного ставлення до учительської діяльності; відчуття соціальної значущості педагогічної професії; розширення уявлень про педагогічну реальність; аналіз досвіду учнів з педагогічної практики; стимулювання потреби щодо оволодіння педагогічними знаннями; орієнтація на інтерес до професії вчителя.

Таким чином, встановлення персонально-групових контактів у процесі залучення їх до процесу педагогічної орієнтації створюють атмосферу, де проявляється: прагнення організувати сумісний пошук, бажання ознайомитися з існуючим педагогічним досвідом, необхідність створення та використання педагогічних інновацій, бажання поділитися власним досвідом. Для виникнення таких комунікацій має бути створено певні організаційно-педагогічні умови, сприятливі для розвитку інтересу старшокласників до педагогічної діяльності та розкриття їхнього педагогічного потенціалу, про що зазначалось вище.

Додаткові джерела інформації про вчительську діяльність. Такими джерелами є електронні засоби інформації, живопис, художнє слово, самостійно обрані старшокласниками джерела про вчительську діяльність, що містять педагогічно цінну інформацію. Електронні засоби інформації (ТВ, радіо, Інтернет) відіграють важливу роль у педагогічній орієнтації, тому що поряд із висвітленням політичних подій вони створюють сферу педагогічного простору у таких телевізійних передачах, як: «Точка зору», «Король професії», «Лінія долі», «База знань». На такі програми часто запрошують видатних учителів, психологів, громадських діячів, політиків, здобутки та творчість яких заслуговують уваги громадськості. Зйомки у різних ток-шоу, спрямованих на комунікацію з молодіжною аудиторією забезпечують пізнавальний інтерес вищезазначеної аудиторії до професії вчителя, що підтримується керівництвом ЗНЗ [1].

До неформальних форм пошуку інформації про вчителя необхідно зарахувати: *самостійний пошук віршів, цитат, творів*, що демонструють прояв інтересу до педагогічної діяльності. Окрім того, вони можуть складати *сценарії коротких фільмів, презентації, створювати літературні розповіді* про вчителя, що є запорукою успіху процесу педагогічної орієнтації в цілому.

Таким чином, залучення старшокласників ЗНЗ до активного пошуку інформації, пов'язаної з педагогічною професією, надання вибору сучасних засобів передачі інформації, цікавих цільовій аудиторії, сприяють розумінню ними сутності педагогічної діяльності та розвитку інтересу до педагогічної професії.

Використані літературні джерела

1. *Виговська О.* Сучасні інформаційні технології. Програма Intel «Навчання для майбутнього» [Текст] / О. Виговська // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2006. – № 5. – С. 79–80.
2. *Волкова Н. П.* Професійно-педагогічна комунікація [Текст]: навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 256 с.
3. *Литвинова С. Г.* Шляхи формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів предметників [Текст] / С. Г. Литвинова // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2008. – № 2. – С. 8.
4. *Рябова З. В.* Інформаційне забезпечення освітньої політики [Текст]: навч. посібн. / З. В. Рябова; за наук. ред.: Л. М. Ващенко, В. В. Олійника // Технології впровадження освітньої політики: навч.-метод. матеріали для підготовки керівників освіти районного (міського) рівня: пакет 2. – К., 2010. – 96 с.
5. *Трайнев В. А.* Информационные коммуникационные педагогические технологии (обобщения и рекомендации) [Текст]: учеб. пособ. / В. А. Трайнев, И. В. Трайнев. – М.: Дашков и Ко, 2008. – 280 с.

Bibliography

1. *Vyhovska O.* Suchasni informatsiini tekhnolohii. Prohrama Intel «Navchannia dlia maibutnoho» [Tekst] / O. Vyhovska // Dyrektor shkoly, litseiu, himnazii. – 2006. – № 5. – S. 79–80.
2. *Volkova N. P.* Profesiino-pedahohichna komunikatsiia [Tekst]: navch. posib. / N. P. Volkova. – K.: VTs «Akademiia», 2006. – 256 s.
3. *Lytvynova S. H.* Shliakhy formuvannia informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti vchyteliv predmetnykiv [Tekst] / S. H. Lytvynova // Komp'yuter u shkoli ta sim'yi. – 2008. – № 2. – S. 8.
4. *Riabova Z. V.* Informatsiine zabezpechennia osvitnoi polityky [Tekst]: navch. posibn. / Z. V. Riabova; za nauk. red.: L. M. Vashchenko, V. V. Oliinyka // Tekhnolohii vprovadzhenntia osvitnoi polityky: navch.-metod. materialy dlia pidhotovky kerivnykiv osvity raionnoho (miskoho) rivnia: paket 2. – K., 2010. – 96 s.
5. *Trainev V. A.* Ynformatsyonnye kommunykatsyonnye pedahohycheskye tekhnolohy (obobshcheniya y rekomendatsyy) [Tekst]: ucheb. posob. / V. A. Trainev, Y. V. Trainev. – M.: Dashkov y Ko, 2008. – 280 s.

УДК 373.5.017.4:331.101

*Тетяна Пещеріна,
м. Київ*

ФОРМУВАННЯ САМОСТВЕРДЖЕННЯ В УЧНІВ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

В статтє автор рассматривает МАН как площадку для самоутверждения учащихся, важного в эффективном профессиональном самоопределении старшеклассников. Отмечается, что одним из условий самоутверждения является организация учебно-воспитательного процесса на основе личносно ориентированного подхода, который дает возможность для создания ситуаций сотрудничества и успеха в значимой деятельности ученика.

Ключевые слова: самоутверждение, старшеклассник, МАН, личносно-ориентированный подход.

The author considers the MAS as a platform for self-affirmation students important in effective professional self-determination of senior pupils. It is noted that one of the conditions of self-assertion is the organization of educational process on the basis of a student-centered